

ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH.

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II, VÁCL. NÁM. 28. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 K I S POŠTOVNÍ ZÁSÍLKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 KČ.

ROČNÍK VIII.

V PRAZE, V ČERVNU 1926.

ČÍSLO 6.

Dr. Hugo Patsch:

Manželské společenství statků.

(Dokončení.)

V ý z n a m § 1236.

Průlomem do zásady, že společenství statků pro případ smrti uzavřené nabývá účinnosti teprve až po nastoupení »dies a quo«, jest ustanovení tohoto paragrafu, že totiž je-li právo druhého manžela ke společenství zapsáno do veřejných knih, obdrží tento zápisem věcné právo k polovici podstaty statku.

Výklad paragrafu tohoto jest různý.

Podle Randova názoru (právo vlastnické VI. vyd. § 33) získává druhý manžel knihovním zápisem společenství statkového právo vlastnické ihned, ovšem právo to jest omezeno usus fructem manžela druhého, a manžel prvý nesmí polovici ani zavazet ani zciziti (dominium dormiens).

Krajinz shledává v zápisu knihovním právo čekatelské, věcně zjištěné, s tím, že smrtí (dies a quo) nabývá manžel ihned práva vlastnického, takže zápis téhož jest jen věci evidence.

Krasnopolski pokládá právo zápisem vzniklé jako absolutně působící osobní právo k získání polovice nemovitostí, tedy ne za právo samo sebou věcné. Názor tento pokládám za správný.

Podle Stubenraucha nabývá druhý manžel časem omezeného práva vlastnického.

Kafka pokládá právo toto za zvláštní útvar, sui generis, jehož nelze do všeobecných zásad pojmových práva věcného a vlastnického vtěsnati, s tím důsledkem, že druhý manžel má obligační, knihovně zjištěný nárok na polovici nemovitostí, od kteréžto doby musí se manžel konferující zdržeti všeho, co by čekatelské právo manžela druhého omezovalo, musí tedy obzvláště také nemovitost v náležitém stavu udržovati.

I názory, o d k d y právo to působí, jsou různé, — někteří tvrdí, že zřízením smlouvy společenské, jiní, že zřízením tohoto věcného práva, jiní konečně — a to jest názor panující — že knihovním zápisem práva tohoto.

Otázka, jak právo toto knihovně zapsati, jest také nestejně řešena.

Nebylo by správné vtělit smlouvu společenskou neb právo zástavní ke zjištění smlouvy, jak žádá Bežek (N. Z. 1893—35), nelze také právo to vzhledem k taxa-

tivnímu ustanovení § 20 knih. zákona poznamenati, nelze také vložiti právo vlastnické s poznámkou omezení podle § 1236, jak Randa řeší, ale správné podle mého názoru jest, vložiti neb zaznamenati právo podle tohoto paragrafu na listu C a na listu B poznamenati omezení vlastníka podle § 1236.

Bartsch vkládá právo o společenství statků k realitě v jiném příkladě vkládá omezení práva vlastnického vzhledem k uzavřenému společenství.

Nepodepsaný pisatel v Not. Z. z r. 1905 čís. 164 navrhuje příslušné znění smlouvy takto: »Manžel zřizuje manželce práva ke společenství ohledně nemovitostí a svoluje, aby na nemovitostech omezení jeho práva vlastnického právem manžela druhého bylo vloženo.«

Vklad pak zníti bude:

Vkládá se omezení práva vlastnického osoby A vzhledem k právnímu společenství statkovému osoby B.«

Na nemovitostech způsobem § 1236 zavazených lze získati práva zástavní i jiná věcná s účinností časově omezenou, totiž do nadejití »dies a quo«, takže je možno takto zatíženou realitu dále zciziti, ovšem s tím účinkem, že nový majitel jest stejně vázán čekatelským právem manžela druhého.

Čekatelské právo nemůže býti předmětem exekuce.

Pro případ exekučního prodeje nemovitostí, právem tímto zatížené, nutno rozeznávati, zda právo dobývané pohledávce předchází, v kterémžto případě nutno je bez započtení do nejvyššího podání převzítí, anebo zda následuje; v případě druhém předmětem čekatelského práva stane se polovice zbytku nejvyššího podání.

Je možno i § 1236 zatíženou realitu dále zciziti s tím účinkem, že i nový majitel jest stejně vázán čekatelským právem majitele druhého.

Vklad práva vlastnického povoluje se listinným průkazem o nadejití »dies a quo«, tedy úmrtím listem, usnesením o vyhlášení konkursu neb rozsudkem o rozluce manželské.

Práva podle tohoto § nabýti lze stejně ke knihovně zjištěným pohledávkám.

Také vyhlášením konkursu nastává
»dies quo«

a nastane dělení jmění společného, ať společenství bylo uzavřeno za živa nebo pro případ úmrtí. Konkursní podstatu tvoří celé jmění společenské.

Při společenství pro případ úmrtí uzavřeném jest možno, že jen jeden z manželů jest insolventní. V takovém případě nejen, že dluhy konkursní zplna se zaplatí ze společného jmění, nýbrž kridatář obdrží dokonce ještě polovici čistého jmění společenského, aniž jest dovoleno a možno manželé druhému rozvázati smlouvu bez svolení manžela prvního.

Při společenství za života působí insolvence jednoho manžela insolvencí manžela druhého, aniž ovšem proti tomuto konkursu nutně by musil býti vyhlášen.

Manžel mimo konkurs musí ponechat správu i realizaci společného jmění správci konkursní podstaty, přes to není však druhý manžel spolčníkem dlužníkem, jmění během konkursu získané jemu náleží a není povinen dávat vysvětlení správci konkursní podstaty.

Třetím momentem zakládajícím »dies a quo« při společenství pro případ smrti uzavřeném, jest rozluka manželství z viny jedné strany (§ 1262).

V případě tom má nevinná strana právo:

1. Buď žádati za rozdělení společného majetku, při čemž stávají se splatnými i ostatní všechna práva ze smluv svatebních (obvĕnění, vdovský plat), a zůstává jí vyhrazeno právo dědické ze smluv dědických, má dokonce i právo na odškodnění za vinu zavinĕnou;

2. aneb žádati za zrušení smluv svatebních, pak-li by jí tyto byly nepříznivé. V případě tom ovšem nutno veškeré smlouvy svatební zrušiti, ne jen některé.

Rozluka dohodou, nebyl-li uzavřen jiný smír, působí zrušení smlouvy společenské ipso fakto.

Při rozvodu manželství dlužno rozeznávat, bylo-li manželství rozvedeno

a) dobrovolně (§ 1263). v kterýchžto případech manželé musí se na tom dohodnouti, má-li společenství statkové dále trvati, či zruší-li je

b) rozsudkem, a to

1. bez viny neb s oboustranným zavinĕním, v případě tom, nedohodnou-li se manželé smírem, může každý z nich žádati za zrušení smluv svatebních (žalobou), čímž ovšem není řečeno, že soud proti vůli druhého manžela zrušení takové povolití musí — záleží na volném uvážením soudu pomĕrů obou manželů a míry zavinĕní (R. Z. 4. 2. 1920 Ro II 612/19);

2. při zavinĕní jedné strany, v kterémžto případě má strana nevinná právo

a) buď žádati zrušení smluv,

b) neb dalšího jich trvání,

c) neb místo práv ze smluv žádati přimĕřenou výživu.

Při té příležitosti dlužno se zmíniti, že podle nezrušeného posud dvorského dekretu ze 4. 5. 1841 čís. 531 Sb. z. a nař. možno přiznávat i rozvodem vinné manželce za zvláštních okolností a výmĕnečně občasnou slušnou výživu se strany manželovy.

Důsledky provdání se manželky rozloučené před uplynutím lhůty § 120 do slehnutí, resp. 180 dní jsou, že manželka pozbude všeho, čeho smlouvami svatebními, dědickými, posledním pořízením neb úmluvou při rozluce učinĕnou nabyla, musela by tudíž vše vrátiti, co ze smlouvy společenské již získala.

Při neplatnosti manželství nemohly ani manželské smlouvy o společenství statků platně vzniknouti (zákon nepřesně praví, že smlouvy se zrušují), nastává důvod k restituci (§ 1265) a jmění, pokud tu jest, vrací se v stav původnímu majiteli.

Není-li zavinĕní manžela, není manžel povinen vraceti výtĕžky jmění, pokud by zde již nebyly, nemůže ovšem s druhé strany od nevinné manželky také žádati náhradu za poskytnutou alimentaci.

Slovenské zákonné právo manželské zásadně zachovává zásadu neomezeného vlastnictví majetku obou manželů ohledně jmění, které manžel měl již před sňatkem, dále jmění, připadlého mu během manželství dědictvím neb darem.

Naproti tomu jmění, jehož manželé nabyli za trvání manželství, náleží obĕma manželům společně, tvoříc t. zv. koakvisici, s níž však po dobu života manžel ho nabyvší volně může disponovati, nikoliv však pro případ smrti.

Za trvání manželství nelze za rozdělení jeho žádati. K darování společné koakvisice manžel oprávnĕn není.

Správa jmění koakvisičního náleží manželé, z jehož vlastního jmění neb vĕdĕlku vzniklo.

Správa společného jmění náleží manželovi, a manželka nemůže mu správy té odňati.

Spravuje-li manžel osobitĕ jmění své manželky, není povinen klásti účty, z jakých užitků, jež bral, a není povinen manželce jich vydati, leč by to bylo výslovnĕ umluveno.

Bylo-li jmění za trvání sňatku nabyto, platí zákonná praesumpce koakvisice, a to i v tom případě, byl-li pozemek připsán do vlastnictví jednoho manžela.

Nárok koakvisiční není nárokem dědickým.

Koakvisici tvoří jen ono jmění, jež tu zbývá po odečtení dluhů, ručí proto za dluhy manžela manžel druhý jen do výše koakvisice.

Tĕž podle slovenského práva lze uzavíratí smlouvy svatební o společenství statkovĕm, a společenství takové obdobně podle § 1236 knihovně zapsati.

Manžel nemůže žádati rozdělení koakvisice, byl-li na druhého manžela uvalen konkurs.

Předpisy našeho zákona pro případ rozvodu a rozluky manželské platí obdobně i na Slovensku.

Z poplatnění smluv o společenství statků mezi manželé.

Zákonná poplatková ustanovení jsou tato:

Podle tar. pol. 93 (něm. 42) podléhají smlouvy svatební, t. j. smlouvy, uzavírané o jmění vzhledem na manželský svazek, zpoplatnění podle stupnice II., při čemž podle poznámky, která tvoří součást zákona, za hodnotu vzítí jest jmění dané do společenství statkovĕho za života (§ 1223 o. z.).

Převĕde-li se vlastnictví neb spoluvlastnictví věci nemovitĕ, použito bude ustanovení sazebního pol. 57 A (něm. 166 A), nyní ovšem zák. z 18. 6. 1901 čís. 74 ve znĕní zákona ze 7. 1. 1920 čís. 31 a nař. ze 24. I. 1920 čís. 53 Sb. z. a nař.

Práva, jež se stanou účinnými teprve v případě úmrtí jednoho neb druhého manžela, zůstanou jako předmĕt, podrobený přímĕmu zapravení poplatků při nápadu dědickĕm, při vymĕření poplatků ze smluv manželských mimo rozvrh.

Min. nař. z 23. 7. 1910, čís. 39512 při převodu za živa rozeznává, zda jedná se o úpravu majetkových pomĕrů manželů čili nic.

V případě prvĕm pokládá převody ty za jednáni úplatné.

Podle § f odst. 1. ad 3. c. n. z 15. září 1915, čís. 278 ř. z., společenství statků pro případ úmrtí podléhá poplatku dědickému, a to podle § 18 téhož nař. zpravidla veškeré jmění, zahrnuté do společenství statků, nehledě k případu prokazaného již knihovního vlastnictví, neb jedná-li se o hypotéckární pohledávku polovicí již na druhého manžela knihovně převedenou, neb jedná-li se o jmění movité, ohledně něhož spoluvlastnictví zemřelého manžela jest listinou prokázáno.

V uvážení těchto předpisů podléhají smlouvy o společenství statkovém mezi manželi tomuto zpoplatnění:

I. Smlouvy za života učiněné:

1. z movitého jmění vneseného škála II. (tedy z poloviční hodnoty vneseného oběma manželi);

2. ze jmění nemovitého poplatek převodní, ne však poplatek darovací, jelikož smlouvy ty jsou smlouvami úplatnými, a to i v tom případě, nebylo-li veškeré jmění vneseno; stačí byly-li určité celky jmění vneseny (nikoliv také jednotlivé věci) rozh. spr. s. z 8. 6. 1889 č. 2089 B 4737!

II. smlouvy pro případ úmrtí platné

zpoplatní se až při počátku své účinnosti, tedy při úmrtí, konkursu, rozluce, a to:

a) poplatkem z obohacení z celého vneseného jmění podle citovaného již § 18 (popl. novelly).

b) nemovitosti též poplatkem převodním.

Konečný úsudek, zda vhodno smlouvy o společenství statkovém zřizovati, dán jest srovnáním výhod smluv těchto proti jim nebezpečným důsledkům, ponecháváme-li stranou otázku zpoplatnění smluv těchto.

Výhody tyto nesporně jsou zde, předpokládají však nejen hospodářsky urovnané poměry finanční, nýbrž i jistou hospodářskou stabilitu a konservativnost, nedopouštějící náhlých a neočekávaných přesunů finančních.

Jen takový přirozený devoluční vývin hospodářských poměrů rodinných předpokládají manželé, uzavírajíce smlouvy o společenství majetkovém.

Není-li těchto předpokladů, jest nebezpečno smlouvy takové uzavíratí a k nim raditi, a to tím méně, že obzvláště pokud se dluhů týče nebývá úmyslem stran společenství takové se všemi jeho důsledky uzavříti.

Bylo by rozhodně v každém případě svatou povinností notáře, důsledky tyto účastníkům náležitě vysvětliti, dříve než k uzavření smluv společenských dojde.

Je pravda, že leckteré ostří zákona lze otupiti smluvními ustanoveními, obzvláště vynětím určitých součástí majetku, jež společenství podléhati nebudou, že lze za oboustranného souhlasu smlouvy tyto rozvázati, po případě již ve smlouvě samé rozvázáni jich za určitých momentů (vedení exekuce na jmění jednoho z manželů, zavedení řízení vyrovnávacího atd. stanoviti, leč ustanovení smlouvy nesmí porušovati zásad a zákonných ideových předpokladů společenství statkového, obzvláště nelze učiniti výhrad ohledně převzetí dluhů neb závazků jinak, než zákonem jest stanoveno v neprospěch věřitelstva.

Tak nebylo by platno ustanovení, že aktiva mají býti společná, nikoliv však dluhy, neb část jich.

Zůstává přesto velmi mnoho choullostivých důvodů, pro které lze pouze zřídka k uzavírání smluv o společenství statkovém mezi manželi raditi, a to tím spíše,

že smlouvy tyto i já pokládám za přežilé, a ani praktickému životu, ani skutečné vůli kontrahentů neodpovídající.

Že však ještě dnes nalézáme přívržence smluv těchto, dokazuje polemika v N. Z. německých čl. notářů v r. 1923 svedená.

F. KOVÁŘ:

O působnosti notářů a advokátů podle daných zákonů a zvyklostí.

(Příspěvek k diskusi.)

V bývalé monarchii, na jejíž zákony jsme nastoupili, byla působnost notářů v době od r. 1781 do r. 1850 omezena.

Sbor advokátů, jejichž počet byl též omezen, žádal sice v r. 1826 a pak opět v r. 1840, aby k odstranění rozvětveného pokoutnictví bylo opatřeno, aby právně platné listiny sepisovali advokáti — než ale nejvyšší soud uznal, že zkušenost odporučuje organizaci notářů.

Tak se stalo po tehdejší převratu, když patrimoniální úřady přestaly a byly zavedeny státní soudy, že v r. 1850, 1854, 1855, 1860 a 1871 byla působnost notářů nově zorganizována a zdokonalena podle důvodových zpráv zákonodárných referentů z nezbytnosti přidělití sepisování smluv a jiných listin o právech soukromých právníkům odborníkům od vlády jmenovaným a pověřeným.

Důsledkem předpisu § 2 odst. 11 nesp. říz. o smluvní agendě a § 293 nesp. říz. o listinaření soudů, kde nejsou notáři a § 5 not. ř. z r. 1871 o povolení notářům sepisovati soukromé listiny mají býti notáři bez konkurence při sepisování soukromých listin o právních jednáních, neboť vzhledem ku ministerskému nařízení ze dne 28. června 1857 č. 114 ř. z. o pokoutnictví smí sepisovati takové listiny jen ten, koho k tomu zákon opravnil i není zákona, jenž by byl právo to vedle notářů přiznal také jiným (Kaserer, »Rukověť rak. justiční správy« II. sv. Vídeň 1883 — Šediva str. 95).

Avšak ve skutečnosti v těchto záležitostech s notáři konkurují advokáti s přibýváním jich velmi nadměrně a pak za nynější doby zase směle se vtírající nezdanění soukromníci.

Konkurenci s advokáty a soukromníky spoluzavinil výklad zákona z r. 1871 č. 76 ř. z. o povinném spise notářském ku platnosti některých právních činů, jelikož se obecně a zvláště od soudců a advokátů mělo a má za to, že sepisování soukromých listin o všech ostatních právních činech přes přesný předpis § 5 notář. řádu, o kterém ustanovení se namnoze ani neví, jest bez určitého povolení volným a spoluzavinili a spoluzavíňují i notáři, — svým povoláním na všechny strany ohlednější — že se zavčas nebránili a nebrání vůbec, nevyvolávajíce protiopatření od příslušných úřadů dozorcích ani u nejvyššího soudu, jehož judikát ze dne 10. ledna 1905 č. 398 z r. 1904 (v knize jud. č. 166) o volnějším výkladu smluv svatebních vyvolali advokáti v domnění, že jsou oprávněni sepisovati soukromé listiny též o smlouvách takových.

Než o oprávnění k tomu vyvolaný judikát ničeho nerozhoduje.

Ku sepisování listin o právních jednáních účastníků s různými i protichůdnými zájmy nejsou advokáti žádným daným zákonem přípuštěni jako notářům nenáleží